

A régi Loutkár-számok címlapjai

A 2016-os Loutkár-számok címlapjai

Balogh Géza

EGY RÉGI FOLYÓIRAT ÚJ KÖNTÖSBEN

Alighanem lelkiismeret-furdalás és bárminemű felhatalmazás nélkül a világ valamennyi ma létező bábos folyóiratának szerkesztői és munkatársai nevében kijelenthetem, hogy a cseh bábművészet 1912 óta megjelenő periodikája, a *Loutkář* mindnyájunk példaképe. Úgy tekintünk rá, mint egy nagy család legidősebb tagjára, aki hosszú élete során annyi tapasztalatot szerzett, hogy bőven jut belőle minden rászorulóknak. Ez a százhat esztendőös örökifjú remek kondícióban van. Persze az illendőség mégiscsak úgy kívánja, hogy csak a magunk nevében beszéljek. Bárhogy igyekszünk idősebbnek látszani (mint a kamaszok általában), mi magyar bábfolyóirat-készítők még csak a tizedik életévünket tapossuk. A magyar iskolarendszer szerint a Báb-Tár most lép az általános iskola felső tagozatába. Nekünk még mindent szabad. Nekünk még mindent megbocsájtanak. (Persze nem az olvasók, de talán a többi bölcs és jóindulatú lapkészítő.) És ha mégis elvetnénk a sulykot, zsinórmértéknek mindig ott a nagy cseh testvér, akinek a dolgozatából lehet ötleteket puskázni.

Nem tudom, hány sajtótermék van még a világon, amelyek százhat éve működik. Ha nem is folyamatosan és zökkenőmentesen, mert a történelem néha beleszólt a sorsába. Az első világháború idején két évig nem jelent meg. (A német megszállás alatt tilos volt minden cseh nyelvű újság kiadása.) A neve is változott egyszer-kétszer. Először, amikor Jindřich Veselý tanár úr megálmodta és jórészt saját erejéből (meg saját pénzén) kiadta, úgy hívták, hogy *Český loutkář* (Cseh bábjátékos). 1917-től *Loutkář* (A bábjátékos) lett a neve, majd egy ideig a *Loutková scéna* (Bábszínpad) nevet viselte, hogy aztán évtizedeken át *Československý loutkář*ként kísérje figyelemmel az első, majd a második Csehszlovák Köztársaság hivatásos és amatőr bábművészetét. Az ország kettéválása után, 1993-tól ismét visszakapta régi elnevezését, és *Loutkář* lett. Ennek ellenére hűségese maradt szlovák testvéreivel,

akiknek nincs saját bábos folyóiratuk, és rendszeresen közöl szlováknyelvű tanulmányokat, írásokat, beszámolókat és tudósításokat az ottani eseményekről. Az én életemben különösen fontos szerepet játszott ez a lap. Amikor a prágai Művészeti Akadémia bábrendező-hallgatója lettem, és még meglehetősen hadilábon álltam a cseh nyelvel, a *Československý loutkář* volt az első nyomtatott újság, amelyet illő rendszerességgel töviről hegyire igyekeztem végigolvasni. Nem mondom, hogy úgy ment, mint a karikacsapás, de máig élesen emlékszem arra a furcsa folyamatra, ahogy oszlani kezdett a fejemben a köd, és egyre természetesebbekké váltak számomra a cseh mondatok, szakkifejezések és nyelvi fordulatok. Egy kicsit a bibliám lett, és ezek az emlékek több mint fél évszázad távolából is előtörnek belőlem, amikor a levelesládából kiviszem a lap legújabb számát. Ilyenkor egy kicsit visszaváltozom prágai diákká, megfiatalodom, és elfelejtem, hogy már rég nem a Moldva part közelében álló öreg kollégium lakója és az Akadémia diákja vagyok.

Mindezt csak azért bocsátom előre, mert elfogult vagyok. Másrételent számomra ez az újság, mint a többi külföldi bábos folyóirat, amellyel szintén rendszeresnek mondható és „baráti” kapcsolatot ápolok. Azokkal néha vitatkozom. A *Loutkář* tiszteletet ébreszt bennem. Vele szemben még mindig az a megszeppent diák vagyok, aki akkor voltam, amikor 1960-ban egy Vencel téri újságárusnál megvettem az első példányt, és még ott az utcán elkezdtem lapozgatni.

2016-tól új köntösben jelenik meg. Az új főszerkesztő, Kateřina Lešková Dolenská az alábbi szavakkal szólítja meg az olvasókat: „*Azt szerettük volna, hogy lapunk tetszetősebb külsővel jelenjen meg. Pavel Svoboda fotográfus és grafikus az eddiginél tágasabb formátumot és más kötést tervezett, erőteljesebb hangsúlyt helyezve a látványra. Ennek köszönhető, hogy az új Loutkář jobban megközelíti*

a képzőművészeti folyóiratok arculatát, elvégre a bábjáték erőteljesen vizuális művészet. Szerénytelen óhajunk az volt, hogy a könyvtárak dísze legyen, ne csupán szükséges kelléke. [...] Reménykedünk, hogy lapunk izgalmasabb és korszerűbb változata elnyeri az önök tetszését.” Színes fotókat ezután is csak a borító négy oldalán közölnek (kiváló minőségben), a belső lapokon viszont valóban nagyobb hangsúlyt kapnak az illusztrációk, amelyek szellemiségükben egy tőről fakadnak az írásokkal. Nagyobb tematikai következetességet ígér a főszerkesztő. A korábbi hat helyett ezentűl négy szám készül évente, de az eddigi 50 helyett átlagosan 100 oldalon.

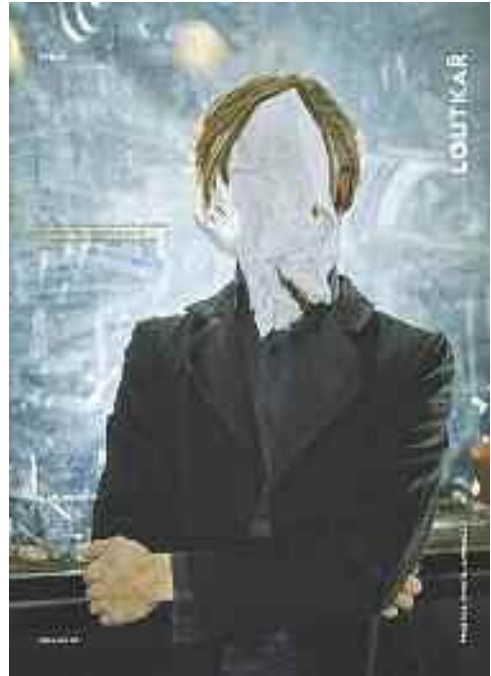
Az idei első szám központi témája a bábszínház kapcsolata a hagyományos és a jelenkori cirkusszal. Veronika Štefanová egyik írása, *Az új cirkusz története* a cirkuszművészet új útjait és lehetőségeit elemzi, egy másik esszéje, *Az új cirkusz és a báb az új típusú cirkusz és a bábjáték kapcsolatát vizsgálja*. Kateřina Lešková Dolenská riportja a jelenkori cseh cirkuszról folytatott kerekasztal-beszélgetést rögzíti. Adéla Vondráková *Minden új lehetőséget kihasználunk* címmel készített interjút Rošt'a Novák színházi és filmrendezővel, színésszel, a *Lebuj cirkusz* (Cirkus La Putyka) és a *Vágóhíd 78* (Iatka 78) elnevezésű multifunkcionális kulturális komplexum művészeti vezetőjével. Kateřina Lešková Dolenská, Nina Malíková és mások recenziói a cirkuszhoz kapcsolódó bábszínházi előadásokról számolnak be.

Kateřina Bartošová beszélgetése, illetve Georgia Chryssouli görög esztéta írása Jan Švankmajer, a cseh szürrealista képzőművészet és a film kiemelkedő alakjának életművével foglalkozik. A Krónika rovatban a januárban elhunyt kiváló lengyel bábtörténészre, Henryk Jurkowski professzorra emlékeznek hazai és külföldi barátai.

A második szám központi témája a színész és a báb kapcsolata. Akár az egész szám mottója is lehetne Josef Krofta több mint egy évtizede elhangzott mondata, amelyet a főszerkesztő előszava idéz: „*A tragédia akkor kezdődik a bábszínházban, amikor a báb úgy próbál kinézni és viselkedni, mint egy élő színész, és akkor ér véget, amikor ez sikerül neki.*” Az első látásra kissé túl általánosnak tűnő tematikára

a felkért cikkírók kellő iróniával reagálnak. Karel Makonj *Jaj, az a két szisztéma* című írása tiltakozik a lerágott csont ellen, az agyoncsépelet „színész vagy báb” dilemmán élcelődik, aztán a tőle megszokott komolysággal mélyed el a fél évszázada vitatott kérdésben. Az írások és riportok többsége olyan alkotókat szólaltat meg, akik más színházi műfajokban kezdtek dolgozni, aztán vagy alkalmi kaland maradt számukra a bábjáték, vagy életre szóló vonzalom lett a kapcsolatból. Erről beszélget Kateřina Špichalová Mocová és Nina Malíková a Művészeti Akadémia tanárával, hosszú ideig rektorhelyettesével, Miloslav Klímával. Ugyancsak Nina Malíková a szerzője a *Bábok a „nem bábosok” kezében* című tárcának, amely a drámai színház alkotóinak bábszínházi „kirándulásairól” szól, taglalva a helyzet ellentmondásosságában rejlő veszélyeket és nagy lehetőségeket. Kateřina Lešková Dolenská *Kitekintés a világba* címmel három külföldi előadást ismertet: a londoni Nemzeti Színház 2007-ben bemutatott és azóta világhíressé lett *Katonalovajját* (War Horse), az Off-Broadway 2011-es szenzációját, az *Isten az atyámat* (Hand to God) és a Szlovák Nemzeti Színház *II. Mojmír, avagy A birodalom alkonya* (Mojmír 2, alebo Súmrak ríše) című bemutatóját, amely a mova birodalom egykori dicső napjait eleveníti fel. Kerekasztal-beszélgetésre invitált a szerkesztőség öt vendéget, hogy vitatkozzanak a báb élő színházi lehetőségeiről, a bábszínház és a drámai színház határainak elmosódásáról meg a két műfaj kölcsönhatásairól. Több olyan élő színházi rendező és író is megszólal az interjúkban, aki rendszeresen dolgozik bábszínházakban. Shakespeare halálának négyszázadik évfordulóján Nina Malíková öt dráma, a *Tévedések vígjátéka* (1984), a *Szentivánéji álom* (1984), a *Lear király* (1989), a *Rómeó és Júlia* (2001) és a *Vihar* (2002) cseh bábszínházi előadásait idézi fel.

A harmadik szám a bábszínház és a zene kapcsolatával foglalkozik. Természetesen elsősorban a bábopera műfaját járja körül, és egy amerikai bábtörténész, Stephen Carter jóvoltából az eszterházi bábszínházról is szó esik. A főszerkesztő azt is elárulja bevezetőjében, hogy az év utolsó számában az alternatív bábszínház, a mozgásszínház és a táncszínház összefüggéseit fogják elemezni.

A 2016-os Loutkár-számok címlapjai

AN OLD JOURNAL IN NEW GARB

In this article, Géza Balogh introduces Hungarian readers to the three most recent issues (2016/1,2,3) of the world's oldest puppetry magazine, *Loutkář* (Puppeteer). The magazine was founded in 1912 and has weathered many hardships in the course of its 105 years of existence. Publication was interrupted during the first two years of World War I, and in World War II, because the Germans banned all magazines written in Czech, the journal did not appear during their occupation. The name also changed a few times. Former names include *Czech Puppeteer*, *Czechoslovakian Puppeteer* and *Puppet Stage*. The goals, however, were always the same: they wished to speak equally to professional puppeteers as well as to amateurs and pedagogues. The journal's newly revamped exterior seeks to validate puppetry's centuries-old traditions while presenting articles in consistent thematic groupings. Thus the first issue is about the interaction of puppet and circus. The second deals with the relationship between actor and puppet, and the third examines the connection of music and puppet theater.